

სამართლებრივი ინფორმატიკა და საცნობარო სამართლებრივი სისტემები

ოთარ შონია, ლევან ყოლბაია
საქართველოს ტექნიკური უნივერსიტეტი

რეზიუმე

ნაშრომში წარმოდგენილია სამართლებრივი ინფორმატიკის, სამართლებრივი ინფორმაციის ზოგადი დახასიათება, სამართლებრივი ინფორმატიკის მნიშვნელობა იურიდიული საქმიანობისთვის. ასევე კომპიუტერული საცნობარო სამართლებრივი სისტემების განვითარება და მნიშვნელობა თანამედროვე საზოგადოებისათვის, ქართული და უცხოური საცნობარო სამართლებრივი სისტემების შედარების ანალიზი.

საკვანძო სიტყვები: სამართლებრივი ინფორმატიკა, ინფორმაცია, საცნობარო სისტემები.

1. შესავალი

თანამედროვე პრობლემების მოგვარება, საზოგადოების მართვა სულ უფრო და უფრო უკავშირდება საინფორმაციო პროცესების განვითარებას. ინფორმაცია, საინფორმაციო საშუალებები, მათი დამუშავების, გამოყენების ხერხები (ტექნოლოგიები) იქცა საზოგადოებრივი ურთიერთობების განუყოფელ კომპონენტად.

მე-20 საუკუნის 90-იან წლებში მიმდინარეობდა დისკუსიები ინფორმატიკისა და სამართლის ურთიერთობის პრობლემებზე. შედეგად, ყველაზე ნაყოფიერი აღმოჩნდა მიმართულება, რომელმაც 90-იან წლებში მიიღო შერწყმული საერთო სახელწოდება: „სამართლებრივი ინფორმატიკა“, რომლის კვლევის საგანია სამართლებრივ სისტემაში ინფორმაციის მიმოქცევის პრობლემები და იურიდიული საქმიანობის ინფორმაციული უზრუნველყოფა. ამრიგად საუკუნის ბოლოს ჩამოყალიბდა ახალი სამეცნიერო დისციპლინა, რომელიც შეისწავლის სამართლებრივი ინფორმაციის ძირითად კანონზომიერებებს და სამართალში (სამართლებრივ სისტემებში) ინფორმაციულ პროცესებს. ამ დროიდან, ცოდნის აღნიშნულმა დარგმა მიიღო სასწავლო დისციპლინის სტატუსი.

მივაქციოთ ყურადღება გარე სამყაროს. თანამედროვე ცხოვრება სულ უფრო და უფრო რთულდება და დამოკიდებულია უახლეს ტექნიკურ და ტექნოლოგიურ ფაქტორებზე. მეცნიერულ-ტექნიკური პროგრესი შეეხო არამარტო მათ, ვინც დამოკიდებულია უშუალოდ ფიზიკაზე, მათემატიკაზე, ტექნიკურ მეცნიერებაზე, მეცნიერების და ტექნიკური მიღწევები შესამჩნევი გახდა ყოფით დონეზეც.

იბადება კითხვა რა შუაშია ამ შემთხვევაში სამართალმცოდნეობა?

საქმე იმაშია, რომ ეს მიღწევები და პროგრესი სულ უფრო და უფრო აღწევს იურისპრუდენციაში (პროფესიულ იურიდიულ საქმიანობაში). სტუდენტური ცხოვრების დაწყებისთანავე იურისტი ღრმად ეფლობა ახალ ინფორმაციულ და კომპიუტერულ რეალიტეტში.

მომავალმა იურისტიტებმა აუცილებლად უნდა აითვისონ კომპიუტერული ტექნიკის გამოყენება საჭირო კანონების, ტექსტების, კოდექსების და სხვა ნორმატიულ-სამართლებრივი აქტების მოძიებისათვის. სამართლებრივი ტექსტების სწრაფად მოძიებისთვის და მათი გამოყენებისთვის საჭიროა სათანადო ცოდნა.

2. ძირითადი ნაწილი

სამართლებრივი ინფორმატიკა გამოყენებითი მეცნიერებაა, რომელიც შეისწავლის სამართლის სფეროში ინფორმაციის (ნორმატიული, საცნობარო და სხვა) შეგროვების, შენახვის, დამუშავების და გამოყენების პრობლემებს, გადაწყვეტის მეთოდებსა და საშუალებებს. სამართლებრივ ინფორმატიკაში გამოყოფს სამ შემადგენელ ნაწილს:

- ინფორმაციული სამართლის ტექნიკურ მხარე და სამართლის ამოცანების პროგრამული უზრუნველყოფა;

- სპეციალიზირებული იურიდიული სისტემები და იურიდიული გადაწყვეტილებების მიღება კომპიუტერის საშუალებით;

- ინფორმაციის თეორიის საფუძვლები სამართლებრივ მასალებთან მიმართებაში.

სამართლებრივი ინფორმატიკის ძირითადი მიზანია სტუდენტ-იურისტებისთვის სამართლებრივი ინფორმაციის შექმნის, მიღების, დამუშავების, შენახვის, გავრცელებისა და გამოყენების სფეროში ცოდნის მიღება. სამართლებრივი ინფორმატიკის ძირითადი განსაკუთრებული კვლევის საგანია სამართლებრივი ინფორმაცია.

70-იანი წლების ბოლომდე იურისპრუდენციაში „სამართლებრივი ინფორმაციის“ ცნება საერთოდ არ გამოიყენებოდა. ინფორმაციის თეორიის განვითარებისა და საზოგადოებრივი ცხოვრების პრაქტიკაში მისი დანერგვის შემდეგ გამოიყენება ცნება „ინფორმაცია“, „ინფორმაციული პროცესები“ და სხვა. თანდათანობით იურისპრუდენციაში შეტანილ იქნა ინფორმაციასთან დაკავშირებული ახალი გამარტებები.

ამასთან, უნდა აღინიშნოს, რომ კანონებისა და სხვა ნორმატიული აქტების ტექსტებში დღემდე არ გამოიყენება „სამართლებრივი ინფორმატიკის ცნების გაგება“. ეს იძლევა შესაძლებლობას სხვადასხვაგვარად გაგებულ იქნას მისი შინაარსი.

ზემოაღნიშნულ მოსაზრებათა შეფასების შედეგად შეიძლება გაკეთდეს შემდეგი შეფასება, რომ სამართლებრივ ინფორმაციას განეკუთვნება ყველა ოფიციალური ნორმატიული აქტები და დოკუმენტები, რომლებსაც აქვს სამართლებრივი ხასიათი, ასევე არაოფიციალური შეტყობინებები, რომლებიც უშუალოდ დაკავშირებულნი არიან იურიდიულ საქმიანობასთან და პრაქტიკულ სამართალშემოქმედებასთან.

იურისტისთვის სამართლებრივი ინფორმატიკის ცოდნა იძლევა მისი პროფესიონალური დონის ამაღლების შესაძლებლობას. დღეისთვის უწყვეტი რაოდენობის სოციალურ-სამართლებრივი ინფორმაციის შემოდინება აიძულებს იურისტს ფლობდეს თანამედროვე ინფორმაციული ტექნოლოგიების, ინფორმაციის დაცვის თანამედროვე პროგრამული და ტექნიკური საშუალებების, თანამედროვე კომპიუტერული ქსელების გამოყენების მეთოდებს და ა.შ. მაგრამ იურისტისთვის ინფორმაციული ტექნოლოგიების ცოდნა - ეს არამარტო ინსტრუმენტია მის პრაქტიკულ საქმიანობაში, არამედ ინფორმაცია, ინფორმაციული პროცესები, ინფორმაციული სისტემები დღეისთვის ითვლებიან სამართალურთიერთობისა და სხვა დარგობრივი სამართლებრივი მეცნიერების შესწავლის ობიექტებად. ინფორმაციული კანონმდებლობის აქტიური ფორმირების პროცესში, იურისტმა აუცილებელია გაატაროს ახალი საზოგადოებრივი ურთიერთობების სამართლებრივი რეგულირება. გონიერი, სამართლებრივი რეგულირების გასატარებლად, აუცილებელია ინფორმაციული ობიექტების არსის სრულყოფილი გაგება, მათი თავისებურებისა და ფუნქციონირების პრინციპების ცოდნა, ყველაფერი იმისა, რაც უკვე აშენებულია და დაფუძნებულია ინფორმატიკისა და სამართლებრივი ინფორმატიკის თეორიაში. ამ კუთხით, სამართლებრივი ინფორმატიკა იურისტისთვის არის პროფესიონალური ამოცანების მართებულად გადაწყვეტის აუცილებელი ცოდნის წყარო.

და ბოლოს, ინფორმატიკა აძლევს იურისტს კვლევის მეთოდების სისტემურ-ინფორმაციულ ცოდნას. სამართლებრივი მოვლენების უმრავლესობა თავის არსით ითვლება ინფორმაციულ სისტემებად, ე.ი. სისტემები, რომლებიც ეფუძნება ინფორმაციის შექმნის, შენახვის, გავრცელებისა და დამუშავების პროცესს. სამართალშემოქმედების, სამართლებრივი რეგულირების, სამართალდაცვის, სამართლებრივი კულტურის, სამართლებრივი აღზრდის მექანიზმები ითვლებიან ინფორმაციულ ცოდნად, მათი ყოვლისმომცველი შესწავლა შეუძლებელია უკვე გამოქვეყნებული მეთოდებისა და საშუალებების გარეშე.

საკანონმდებლო ინფორმაციის კოლოსალური მოცულობა და მისი ცვლილებების დინამიკა, საჭიროებს იურისტებისაგან, სტუდენტების, ბიზნესმენებისა და ნებისმიერი დაინტერესებული პირებისაგან თანამედროვე მეთოდებისა და ინსტრუმენტების გამოყენებას იურიდიულ ინფორმაციასთან მუშაობის პროცესში. დღეისთვის ასეთ ინსტრუმენტებად გვევლინებიან საცნობარო სამართლებრივი სისტემები (შემდგომში „სსს“), რომელთა ძირითადი ამოცანაა მომხმარებელთა განუსაზღვრელი რაოდენობისთვის უტყუარი სამართლებრივი ინფორმაციის ოპერატიულად მიწოდება.

„სსს-ს“ შექმნამდე სამართლებრივი ინფორმაციის მოძიებისთვის დაინტერესებულ პირებს უწევდათ დიდი დროის ხარჯვა. დღეისთვის ეს პრობლემა გამარტივდა, ანუ „სსს-ს“ გამოყენებით შესაძლებელია გაცილებით ეფექტურად ინფორმაციულ-სამართლებრივი პრობლემის მოგვარება. „სსს-ს“ უმრავლესობას შეუძლია არათუ ოპერატიულად მოიძიოს საჭირო სამართლებრივი ინფორმაცია, არამედ ასევე ოპერატიულად ავტომატურად მომხმარებელს მიაწოდოს ინფორმაცია ნორმატიული აქტების მთელ სისტემაზე, რომელიც ეხება მისთვის საინტერესო საკითხს.

კომპიუტერული საცნობარო სამართლებრივი სისტემა არის - პროგრამული კომპლექსი, რომელიც თავის თავში აერთიანებს სამართლებრივი ინფორმაციისა და პროგრამული ინსტრუმენტების მასივს, რომელიც სპეციალისტს საშუალებას აძლევს იმუშაოს ამ ინფორმაციასთან (კომპიუტერული დოკუმენტების ან მისი ფრაგმენტების მოძიება, ინფორმაციის დასაბეჭდად გამოტანა, აუცილებელი დოკუმენტების ფორმირება და სხვა).

ქართული საცნობარო სამართლებრივი სისტემებს შორის აღსანიშნავია საქართველოს საკანონმდებლო მაცნე, რომელიც არის საქართველოს იუსტიციის სამინისტროს მმართველობის სფეროში მოქმედი საჯარო სამართლის იურიდიული პირი, რომელიც შექმნილია „საჯარო სამართლის იურიდიული პირის შესახებ“ საქართველოს კანონის შესაბამისად და უზრუნველყოფს ნორმატიული აქტების ოფიციალურ გამოქვეყნებას. მაცნეს მიზანია ნორმატიული აქტების სახელმწიფო აღრიცხვა და სისტემატიზაცია, კანონმდებლობით დადგენილი წესით სამართლებრივი სისტემის საჯაროობის უზრუნველყოფა.

საკანონმდებლო მაცნეს გააჩნია მასში მოცემული სამართლებრივი ინფორმაციის ძებნის სისტემა, რომლის თანახმადაც ძებნა ხორციელდება შემდეგი პარამეტრებით:

ძებნა ხორციელდება ერთი ან რამდენიმე ველის შერჩევის და სხვადასხვა სიტყვების/ფრაზების ჩაწერის მეშვეობით. ძებნას გააჩნია შემდეგი ველები: საძიებო სიტყვა/ფრაზა, დოკუმენტების ფილტრი, დოკუმენტის ტიპი, დოკუმენტის მიმღები, ძებნის კრიტერიუმები (სიტყვა/ფრაზა მოიძებნოს) მითითებული ველი საშუალებას გვაძლევს პროგრამას მიუთითოთ ძებნის შემდეგი კრიტერიუმები: მხოლოდ სათაურში, დოკუმენტის ტექსტში, გაფართოებული, ძებნა შებლონით, უპირატესობით ძებნა, ლოგიკური ოპერატორები. ძებნას ასევე აქვს დოკუმენტის ნომრის და მიღების თარიღის მიხედვით ძებნის საშუალება და გაფართოებული ძებნის ველები, სადაც იქმნება საშუალება მოიძებნოს დოკუმენტი დამატებითი პარამეტრებით: სარეგისტრაციო კოდით, გამოქვეყნების თარიღით და სხვადასხვა სტატუსით.

უცხოურ საცნობარო სამართლებრივ სისტემებს შორის, ყველაზე პოპულარულია „კონსულტანტპლუსი“, რომელიც წარმოადგენს უდიდეს სერვისულ ქსელს, 12 წელია მუშაობს რუსულ ბაზარზე და რომლის ძირითად საქმიანობას წარმოადგენს სამართლებრივი ინფორმაციის გავრცელება.

სახელმწიფოს შესაბამის ორგანოებთან სამართლებრივი ინფორმაციის გავრცელებასთან დაკავშირებით შეთანხმების შედეგად „კონსულტანტპლუსი“ უზრუნველყოფს თავის სისტემის მონაცემთა ბაზაში ყველა ნორმატიულ-სამართლებრივი დოკუმენტების სრულ და ოპერატიულ ჩართვას, ხოლო ელექტრონული ტექსტის მრავალსაფეხუროვანი შემოწების სისტემა იძლევა სამართლებრივი ინფორმაციის სანდოობის გარანტიას.

„კონსულტანტპლუსის“ მოწინავე პოზიცია განპირობებულია პროგრამული და ინფორმაციული ტექნოლოგიების მუდმივი განვითარებით. მისი პროგრამული პროდუქტები გამოირჩევიან მაღალი ეფექტურობითა და ხარისხით. მისი განსაკუთრებულობა მომხმარებლებისთვის ინფორმაციის მიწოდების ოპერატიულობა და სისტემაში ნებისმიერი პერიოდულობით ინფორმაციის განახლების შესაძლებლობაა. აღნიშნული სამართლებრივი საცნობარო სისტემა იძლევა სამართლებრივი ინფორმაციის მოძიების, ანალიზის და გამოყენების ფართო და ხელსაყრელ შესაძლებლობებს, მასში ჩადებულია ტექსტზე ნავიგაციის ყველა თანამედროვე საშუალებები, რომელიც ეხმარება მომხმარებელს მარტივად და დროულად მოახდინოს ტექსტზე ორიენტირება და ძირეულად გაამარტივოს დიდი მოცულობის დოკუმენტების შესწავლა. მომხმარებლის განკარგულებაშია საკუთარი დოკუმენტის მოშადების შესაძლებლობები.

რაც შეეხება ზემოაღნიშნული საცნობარო სამართლებრივი სისტემების შედარებას, შეიძლება ითქვას, რომ „კონსულტანტპლუსი“ გააჩნია უფრო დახვეწილი, გაცილებით დიდი მომსახურების სერვისი. ქვემოთ ჩამოთვლილია ის უპირატესობები, რომლებიც ამ სისტემას გააჩნია საკანონმდებლო მაცნესაგან განსხვავებით:

1. გაცილებით დიდი სასამართლო პრაქტიკა, რომელიც მოიცავს: უმაღლესი სასამართლოს გადაწყვეტილებებს, საარბიტრაჟო სასამართლოთა ყველა სახის დოკუმენტებს, საგადასახადო დავებზე საარბიტრაჟო პრაქტიკას, პირველი და სააპელაციო ინსტანციის საარბიტრაჟო სასამართლოთა აქტებს, სასამართლო გადაწყვეტილებათა ნიმუშებს.
2. საფინანსო და საკადრო კონსულტაციები, რომელიც მოიცავს: გზამკვლევი საგადასახადო, საკადრო საკითხებზე, კონსულტაციები კითხვა-პასუხის ფორმატში, დოკუმენტის ნიმუშები, სტატიები ბუღალტრული პრესიდან და წიგნებიდან.
3. კომენტარები კანონმდებლობაზე, რომელიც მოიცავს: კანონებისა და კოდექსების მუდმივი კომენტარები, წიგნები, მონოგრაფიები, სასწავლო ნაშრომები, სტატიები იურიდიული პრესიდან, კონსულტაციები იურისტებისათვის კითხვა-პასუხის ფორმით, გზამკვლევი იურისტებისათვის.
4. დოკუმენტის პროექტები - ხელშეკრულებების, განცხადებების, დეკლარაციების ტიპური ნიმუშები.
5. კონსულტანტპლუსს მოიცავს კომპლექსს სერვისული მომსახურებისა, რომელიც განკუთვნილია როგორც საჯარო, ასევე კერძო სექტორში დასაქმებული იურისტებისა და ბუღალტრებისათვის, სადაც ამ პირებს შეუძლიათ მოიძიონ ცალკე დაჯგუფებული ინფორმაცია, მოქმედი თუ ძალადაკარგული ყველა სახის ნორმატიული აქტები კოკნრეტულად მათი დასაქმების სფეროსა და საქმიანობის მიხედვით. მისი ინფორმაციული რესურსი მოიცავს იურისტებისათვის ისეთ სერვისულ მომსახურებას როგორცაა: კანონებისა და კოდექსების მუხლობრივი კომენტარები, გზამკვლევი სახელშეკრულებო, სასამართლო პრაქტიკაზე, გზამკვლევი კორპორატიულ პროცედურებზე და დავებზე, გზამკვლევი იურიდიულ პირთათვის სახელმწიფო მომსახურებაზე სახეებზე და ფორმებზე, იურიდიული პრესა.

3. დასკვნა

საქართველოს კანონმდებლობაში მუდმივი ცვლილებების პირობებში, ქვეყნის უფლებამოსილი თანამდებობის პირისა თუ ორგანოს მიერ მიღებული ყველა სახის სამართლებრივი აქტების მარტივად მოძიების მიზნით აუცილებელია ისეთი საცნობარო სამართლებრივი სისტემის შექმნა, რომელიც უზრუნველყოფს აღნიშნული სამართლებრივი ინფორმაციის სანდობას და მის ოპერატიულ ხელმისაწვდომობას, ხელს შეუწყობს მომხმარებელს მიიღოს, გაავცრელოს, დაამუშაოს, შექმნას მისთვის საჭირო ნებისმიერი სამართლებრივი ხასიათის დოკუმენტი.

ლიტერატურა:

1. Паршина Н.В. Правовая информатика. Москва. 2008
2. Чубакова С.Г., Элькин В.Д. Основы правовой информатики (юридические и математические вопросы информатики): Учебное пособие/Под ред. д.юрид.наук, проф. М.М. Рассолова, Москва 2004.

LEGAL INFORMATICS AND DIRECTORY LEGAL SYSTEMS

Shonia Otari, Kolbaia Levan

Georgian Technical University

Summary

The work represents general description of the legal information of legal informatics and legal informatics importance for juridical (legal) science. Also development of the computer directory legal systems and importance for the modern society, analyze of Georgian and Russian directory legal systems comparison.

ПРАВОВАЯ ИНФОРМАТИКА И СПРАВОЧНЫЕ ПРАВОВЫЕ СИСТЕМЫ

Шония О., Колбая Л.

Грузинский Технический Университет

Резюме

Представлена общая характеристика правовой информатики и правовой информации, рассмотрено значение правовой информатики для юридической деятельности, а также охарактеризовано развитие компьютерных справочных правовых систем и их значение для современного общества. Проведен сравнительный анализ грузинских и русских справочных правовых систем.